

סוג הבחינה: בגרות
מועד הבחינה: קיץ תשפ"ה, 2025
מספר השאלון: 22271
נספחים:
נספח א לשאלה 2 (רשימה)
נספח ב לשאלה 4 (קריקטורה)
נספח ג לשאלה 4 (תצלום)

היסטוריה

הוראות

- א. משך הבחינה: שעתיים וחצי.
- ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שלושה פרקים.
יש לענות על שלוש שאלות – על שאלה אחת מן הפרק הראשון **או** מן הפרק השני, על שאלה אחת מן הפרק השלישי, ועל שאלה אחת נוספת מאחד הפרקים, לפי בחירתכם.
$\left\{ \begin{array}{l} \text{פרק ראשון} \\ \text{א:} \\ \text{פרק שני} \end{array} \right.$	$- (33\frac{1}{3} \times 1) - 33\frac{1}{3} \text{ נקודות}$
פרק שלישי	$- (33\frac{1}{3} \times 1) - 33\frac{1}{3} \text{ נקודות}$
שאלה נוספת לפי בחירתכם	$- (33\frac{1}{3} \times 1) - 33\frac{1}{3} \text{ נקודות}$
סך הכול	$- 100 \text{ נקודות}$
- ג. חומר עזר מותר בשימוש:
- (1) שני ספרי הלימוד שנעשה בהם שימוש בכיתה (בנושאים **לאומיות**; **בונים מדינה במזרח התיכון**).
 - (2) המחברות האישיות של הנבחנים.
 - (3) כל החומרים שנעשה בהם שימוש בתהליך הלמידה.
- ד. המלצה לחלוקת זמן: כ־45 דקות לכל שאלה.

יש לכתוב במחברת הבחינה בלבד. יש לרשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

השאלות בשאלון זה מנוסחות בלשון רבים, אף על פי כן על כל תלמידה וכל תלמיד להשיב עליהן באופן אישי.

בהצלחה!

שימו לב: יש לענות על שאלה אחת מן הפרק הראשון או מן הפרק השני (שאלות 1–4),
על שאלה אחת מן הפרק השלישי (שאלות 5–7), ועל שאלה אחת נוספת לבחירתכם. לכל שאלה – $33\frac{1}{3}$ נקודות.

פרק ראשון: הציונות – ראשית הדרך

1. פולמוס אוגנדה

א. הקטעים שלפניכם עוסקים בעמדות השונות בעניין תוכנית אוגנדה.

קראו אותם וענו על השאלה שאחריהם.

קטע א – דברי נחמן סירקין בקונגרס הציוני השישי, 1903:

רצינות השאלה העומדת לדיון מחייבת להתגבר על רגשות ולנהוג לפי השכל הישר, ואילו הנימוקים שהביאו מתנגדי התוכנית אינם אלא רומנטיים. לא הבגידה בציון מכריחה אותנו לפנות אל ארץ אחרת, אלא המצוקה הקשה של המונינו והצורך הדחוף בהסדרת ההגירה תובעים מאיתנו תשובה. הציונות חייבת ליטול לידיה את היוזמה בשאלות החיוניות האלה של היהדות... כנציגים של ההסתדרות היחידה ביהדות – עלינו להיענות לצורך הזה... אין זה נכון, כי עם קבלת ההצעה בעניין אפריקה המזרחית אנו מוותרים על התקווה לארץ-ישראל. הלא המניעים הפנימיים הדוחפים אותנו לארץ-ישראל, אופיים אינו חברתי-כלכלי בלבד, אלא גם נפשי-מוסרי; אמור מעתה, אין לנו לחשוש מפני אפריקה המזרחית, כי היא לא תספק את הרגש הלאומי שלנו.

(מעובד על פי י' מאור, **התנועה הציונית ברוסיה מראשיתה ועד ימינו**, הספריה הציונית ומאגנס, תשמ"ו, עמ' 245)

קטע ב – דברים שאמר חיים וייצמן בשנת 1903:

אוגנדה זוהי ארץ הגלות, כמו שהידיש היא שפת הגלות. שאיפתנו היא לא רק לתת לחם לרעבים, כי אם לברוא ערכים חדשים על יסודות העבר הלאומי שלנו. הננו שומעים את הטוענים שצריך לעשות דבר מה בשביל להביא עזרה במהירות לעם המדוכא ולהציל אותו מפרעות ומביזה... אולם אי אפשר לנו להקל את לחץ ההווה גם אילו יכולנו להעביר לאוגנדה מאה אלף איש בשנה, בשעה שאי אפשר להעביר אל שום מושבה חדשה אפילו עשירית מן המספר הזה... מהי העבודה אשר לנו הציונים לעבוד כעת? על זה אענה: לעסוק ביישוב ארץ-ישראל! ליישוב ארץ-ישראל עלינו להקדיש כעת את כל כוחותינו. צריך קודם כול להושיב מספר מסוים של יהודים בארץ-ישראל, ואחר כך לשאוף לזכויות מדיניות.

(מעובד על פי **הצפה** [ורשה], 18, 253, בנובמבר 1903)

- הסבירו את העמדות שמובעות בכל אחד מן הקטעים בעניין תוכנית אוגנדה. בססו את תשובתכם על שני הקטעים.
- יש הטוענים שאף על פי שהעמדות בשני הקטעים מנוגדות זו לזו, שתיהן מבטאות קשר רעיוני לתוכנית בָּזָל.
- הסבירו כיצד אפשר לבסס טענה זו באמצעות תוכנית בָּזָל ובאמצעות הדברים המובאים בכל אחד מן הקטעים.

(17 נקודות)

(שימו לב: סעיף ב של השאלה בעמוד הבא.)

ב. הקטע שלפניכם עוסק בעמדה של הרצל בפולמוס אוגנדה.

קראו את הקטע וענו על השאלה שאחריו.

מתוך מחקר של ההיסטוריון פרופסור ישעיהו פרידמן:

אשר למזרח אפריקה*, היא שימשה להרצל תכסיס בלבד וקרב קפיצה מדיני לארץ־ישראל... עיקר מטרתו הייתה לזכות תוך כדי משא ומתן עם ממשלת בריטניה בהכרה בתנועה הציונית, בהכרה ביהודים כעם, ולהביא את אנגליה בהדרגה למסקנה שפתרון השאלה היהודית אפשרי רק בארץ־ישראל... הרצל לא ראה בתוכנית ההתיישבות במזרח אפריקה אלטרנטיבה מעשית, אך טען שאי אפשר לדחות הצעה של ידיד נאמן כשֶׁר המושבות הבריטי... גם אם בסופו של דבר תדחה ועדת החקירה הציונית את מזרח אפריקה כמקום הולם להתיישבות, זה יחייב אותו לעשות דבר מה למען התנועה הציונית. בינתיים התנועה הציונית תזכה בצ'רטר - צ'רטר שיהווה הכרה ביהודים כאומה - תנאי הכרחי בכל תביעה למדינה, כי רק עמים זכאים לטריטוריה משלהם.

(מעובד על פי י' פרידמן, 'הרצל ופולמוס אוגנדה', עיונים בתקומת ישראל, 4 [1994], עמ' 178, 181)

* "תוכנית אוגנדה"

- על פי הקטע, הסבירו מדוע תמך הרצל בתוכנית אוגנדה.
- הסבירו כיצד מה שלמדתם על התפיסה הציונית של הרצל ועל פעילותו להגשמתה יכולים לחזק את טענת ההיסטוריון בנוגע לעמדתו של הרצל. בססו את תשובתכם על שתי עובדות היסטוריות שאינן נזכרות בקטע.

($16\frac{1}{3}$ נקודות)

2. הפעילות הציונית בארץ-ישראל

א. קראו את שני הקטעים שלפניכם וענו על השאלות שאחריהם.

קטע א – מתוך מאמר דעה של אחד העם:

בשנים האחרונות התבססה בליבנו האמונה כי בתי הספר בארץ-ישראל הם המתאימים למטרותנו, בנותנם לתלמידיהם חינוך עברי לאומי ביחד עם ידיעות כלליות מספיקות, אבל באמת אין הדבר כך... השומע באוזניו איך יגמגמו בלשונם המורים וגם התלמידים, מחסרון מילים וביטויים, הוא מרגיש מייד כי ה"דיבור" הזה לא יוכל לעבור בליבו של המדבֵּר או השומע רגש של כבוד ואהבה אל השפה המצומצמת... אבל עוד יותר מן הדיבור עצמו, רע ומזיק לימוד המדעים השונים בעברית: עוד אין לנו ספרי לימוד טובים, לא רק למדעים כלליים כי אם גם ללימודי היהדות, והמורים מתרגמים את כל אלה בעצמם מספרי לימוד בלשונות אירופיות. ממילא מובן, כי לא כל מורה מסוגל לתרגם ולהמציא ביטויים חדשים, והמלאכה הכבדה מביאה את המורה גם לקצר ככל האפשר. ובאין לו יכולת להסביר כראוי את העניינים גם בעל פה - כי ההסבר הזה בשעת הלימוד הוא גם כן בלשון עברית - יוצאים הילדים מבית הספר בידיעות צנומות ומקוטעות, וכל רכושם הרוחני הוא אוצר מילים עברי עם כמה "קרעים" מעניינים שונים, עבריים וכלליים, שלא נקלטו היטב במוחם.

(מעובד על פי אחד העם, 'אמת מארץ-ישראל', מאמר שני, המליץ, 16 באוגוסט 1893)

קטע ב – מתוך זיכרונותיה של רחל דנין, שילדיה למדו בתחילת המאה ה-20 בגן ילדים עברי ביפו:

עתה היה גם עליי לעבור לדיבור עברי. לא ייתכן כי נדבר עם הילדים בבית כמה לשונות ולא תהיה זהות בין שפת בית הספר ולשון הבית. אמרתי לילדים הקטנים: מעכשיו נדבר אך ורק בלשון הגן. ואם אדבר בשגיאה - אל תצחקו לי, אלא תִּקְנוּ לי אותה. הן אני לא הלכתי לגן, אלמד עברית מפיהם. ומשהעזתי - דיברתי.

(ר' אלפר, קורות משפחה אחת, דבר, 1956, עמ' 192)

- על פי קטע א, הציגו את הביקורת של אחד העם על החינוך העברי בארץ-ישראל.
 - הסבירו כיצד אפשר לסתור את הטענה של אחד העם באמצעות הדברים שבקטע ב ובאמצעות מה שלמדתם על פועלו של אליעזר בן-יהודה או על הקמת מסגרות חינוך עבריות.
- (17 נקודות)

ב.

בנספח א מוצגת רשימה של מילים לועזיות ולצידן התרגום שלהן כפי שהציע ועד הלשון העברית. מהשוואה בין רשימה זו לבין מה שלמדתם על מלחמת השפות אפשר ללמוד על החשיבות של הטמעת השפה העברית למאבק הלאומי היהודי בארץ-ישראל.

הסבירו כיצד אפשר לבסס מסקנה זו באמצעות שני תבחינים:

- הפעולה שננקטה להטמעת השפה העברית.

- הציבור שבו היא הוטמעה.

($16\frac{1}{3}$ נקודות)

פרק שני: המאבק על הקמת מדינת ישראל

3. המדיניות הבריטית בארץ-ישראל

לפניכם קטע מנאום שר החוץ הבריטי ארנסט בוויין בנובמבר 1945. קראו את הקטע וענו על השאלות שאחריו.

ממשלת הוד מלכותו הקדישה תשומת לב רבה ומתמשכת לבעיה של הקהילה היהודית, שנוצרה בעקבות רדיפות הנאצים בגרמניה והתנאים הנובעים מהן... הבעיה היהודית היא בעיה אנושית גדולה. איננו יכולים לקבל את הדעה כי יש לגרש את היהודים מאירופה, וכי אין לאפשר להם לחיות שוב באירופה ללא אפליה ולתרום מיכולתם ומכישורונם לשיקום שגשוגה.

באחרונה הובאו לפנינו דרישות לאפשר הגירה בקנה מידה גדול לארץ-ישראל. הגירה לארץ-ישראל, אף על פי שהיא יכולה לתרום לפתרון הבעיה, אינה מאפשרת התמודדות מספקת עימה... הבעיה של ארץ-ישראל היא כשלעצמה בעיה קשה מאוד. המנדט על ארץ-ישראל מחייב את בריטניה לאפשר הגירה והתיישבות יהודית ובה בעת לשמור על הזכויות של חלקים אחרים באוכלוסייה. על ממשלת הוד מלכותו מוטלת אפוא חובה כפולה, כלפי היהודים מצד אחד וכלפי הערבים מן הצד האחר. ממשלת הוד מלכותו עשתה כל מאמץ למצוא הסדר כלשהו שיאפשר לערבים וליהודים לחיות יחד בשלום ולשתף פעולה לרווחת הארץ, אך כל המאמצים הללו לא הועילו. כל הסדר המקובל על צד אחד נדחה על ידי הצד האחר, ולהפך. כל ההיסטוריה של ארץ-ישראל מאז מתן המנדט הייתה היסטוריה של חיכוכים מתמשכים בין שני העמים... ההשלכות של הסכסוך התפשטו הרחק מעבר לארץ הקטנה שבה התעורר. לרעיון הציוני יש תומכים בעלי עוצמה רבה בארצות הברית, בבריטניה ובמקומות אחרים, ואילו עניינם של הערבים הפלסטינים זכה לתמיכה של כל העולם הערבי. בכל חיפוש אחר פתרון מעורבים אפוא לא רק שיקולים של שוויון ושל אנושיות, אלא גם של שלום עולמי...

בהתחשב בכל המצב החליטה ממשלת הוד מלכותו להזמין את ממשלת ארצות הברית לשתף פעולה בהקמת ועדת חקירה אנגלו-אמריקאית משותפת... כדי לבחון את שאלת יהדות אירופה ולערוך בדיקה נוספת של בעיית ארץ-ישראל.

(מתורגם ומעובד על פי: UK Parliament, **Hansard**, Commons: 13 November 1945, vol. 415, cols. 1927–1929)

- א. – על פי הקטע, הסבירו מדוע קרא בוויין להקמת הוועדה האנגלו-אמריקאית.
- משה סנה, ממנהיגי התנועה הציונית, טען כי נאום בוויין הוא "מלאכת מחשבת של צביעות ורמייה" וכי "כוונותיו הזדוניות מוסוות".
- הסבירו מה הן הכוונות המוסוות בנאום של בוויין שאליהן רמז משה סנה. בססו את תשובתכם על נאום בוויין שבקטע ועל מה שלמדתם בעניין המדיניות הבריטית בארץ-ישראל.
- (17 נקודות)

- ב. הסבירו כיצד הנאום של בוויין מבטא שינוי של המדיניות הבריטית שנקבעה בהצהרת בלפור. בססו את הסברכם על הבדל אחד בין הצהרת בלפור לבין הנאום של בוויין שמובא בקטע. (16 $\frac{1}{3}$ נקודות)

4. מלחמת העצמאות

א. עיינו בקריקטורה שבנספח ב ובתצלום שבנספח ג, וענו על השאלות שלפניכם:

- הציגו מאפיין אחד של מלחמת העצמאות שבא לידי ביטוי בקריקטורה, ומאפיין אחד (אחר) שבא לידי ביטוי בתצלום.
- לדעתכם, לאיזו מארבע התקופות של מלחמת העצמאות הייתה ההשפעה החשובה ביותר על התוצאות של מלחמת העצמאות? נמקו את תשובתכם ובססו אותה על עובדה היסטורית אחת.

(17 נקודות)

ב. לפניכם שני קטעים העוסקים בקרב על דגניה שבעמק הירדן שהתחולל ב־20 במאי 1948. קראו את שני הקטעים וענו על השאלות שאחריהם.

קטע א – מתוך כתבה בעיתון "דבר" על הקרב בדגניה:

טנק של האויב הדוהר לעבר דגניה א' נראה נעצר לפתע - פגז שלנו פגע בו פגיעה ישירה ומוחצת ובמשך שתי שעות רצופות בער הטנק. טנק שני אף בדהרה באותו כיוון ולפתע - אש עולה מתוכו. פגזים ובקבוקי מולוטוב [בקבוקי תבערה] עשו את שלהם בנאמנות. בייאושם דהרו אנשי הטנק לתוך המשק [הקיבוץ] וכאן נשרפו יחד עם כלי הרכב...

תותחנים שלנו תפסו עמדות ומתחילים להרעיש [להפגין] את עורף האויב ואת הקו הקדמי שלו. הטנקים והמכוניות המשוריינות של האויב ממהרים "לשאת רגליהם" ונסוגים בבהלה, ובעקבותיהם נמלט גם חיל הרגלים. חזית האויב התמוטטה. אנשי דגניה כבר יכולים להתחיל לנשום לרווחה. הם עמדו במבחן קשה.

(מעובד על פי נ' דונביץ', 'הקרב על הדגניות חולל מפנה בחזית הירדן', דבר, 24 במאי 1948)

קטע ב – מתוך כתבה על מחקר שערך החוקר יצחק (איני) עבאדי:

בלי מפות, בלי מכשירי קשר, בלי מספרי תיל לחיתוך גדרות, עם חיילים שאינם יודעים להפעיל תת־מקלע ותשעה טנקים שמהם נשאר אחד - כך יצא הצבא הסורי אל המערכה החשובה ביותר שלו ב־1948, לפחות לפי גרסתו של יצחק (איני) עבאדי. לטענתו כלל לא היה קרב בדגניה, מכיוון שלסורים היו "צבא גרוע ואפס מוטיבציה". לחיזוק טענתו הוא מציג את עדותו של אמיר שְׁלֵאש, קצין סורי בדרגה המקבילה לסגן אלוף, שפיקד על גדוד הרגלים השלישי בהתקפה. מעדותו אפשר להבין כי הוא לא ידע כלל איפה דגניה נמצאת, וכי מכל כוחותיו - רק טנק סורי אחד הגיע אל שער דגניה. השער היה פתוח, אך הקצין הסורי חשש ממלכודת ונעצר. הטנק, שהפך לסמל, נותר במקומו עד היום.

(מעובד על פי י' באר, הארץ, 13 באפריל 2021)

- לדעתכם, איזה מן הקטעים מבטא טוב יותר את המאפיין העיקרי של התקופה השלישית של מלחמת העצמאות? נמקו את תשובתכם.
- הסבירו את התרומה של כל אחד מן הקטעים ללימוד נושא התקופה השלישית במלחמת העצמאות. בססו את הסברכם על מאפיין אחד של כל אחד מן המקורות, ועל תוכנו.

($16\frac{1}{3}$ נקודות)

פרק שלישי: סוגיות בתולדות מדינת ישראל

שימו לב: ענו על שאלה אחת לפחות מן השאלות 5-7.

5. נושא שלא נלמד: השינוי ביחס החברה הישראלית לשואה

לפניכם שני קטעים. קטע א מתאר את היחס לשואה בשנים שמייד לאחריה, וקטע ב עוסק ביחס לשואה בעשור השלישי למדינה. קראו את שני הקטעים וענו על השאלות שאחריהם.

קטע א – מדברי יואל פלגי, אחד מן הצנחנים שנשלחו מארץ-ישראל כדי לסייע ליהודי אירופה בתקופת השואה:

הכול רצו לשמוע מפי מה קרה שם, אבל דבריי על אימת גורלם של היהודים שהופקרו בידי אדם ואֵל לא מצאו הד בלבבות. רצו רק בסיפור האחר, על המעטים שלחמו כאריות וקידשו את שם ישראל. בכל אשר פניתי הוטחה כנגדי השאלה: מדוע היהודים לא מרדו? מדוע הלכו כצאן לטבח? לפתע התחוויר לי שאנו מתביישים באלה שכך עונו, נורו, נשרפו. נוצרה מין הסכמה שקורבנות השואה שנתחסלו היו אבק אדם.

(י' פלגי, רוח גדולה באה, עם עובד, 1977, עמ' 243)

קטע ב – מדברי החוקרת פרופסור חנה יבלונקה על תודעת השואה בעשור השלישי למדינה (1968 – 1978):

המהפכה הגדולה של תודעת השואה בקרב הציבור הישראלי התחוללה בעשור השלישי לקיומה של מדינת ישראל. בעשור זה נהפכו אירועי השואה מסיפור רחוק, חסר הקשר מקומי, לחלק מהותי מן הזהות הישראלית... המעבר החד מאופורייט הניצחון ב-1967 שלוותה בציפייה לשלום, אל סדרה אינסופית של אירועי טרור לצד עימותים צבאיים קשים ששיאם במלחמת אוקטובר 1973 - כל אלה הותירו את הציבור הישראלי במצב נפשי שברירי שאחד מביטוייו היה הניסיון להגדיר מחדש את זהותו ולהתמודד עם ההכרה, שהלכה והחריפה, במגבלותיה של העוצמה הצבאית.

מייד לאחר מלחמת ששת הימים, אמר בנו של אחד ממנהיגי הציבור בישראל: "אנשים האמינו שתהיה השמדה... השואה העניקה או הורשה את המושג הזה. זהו מושג מוחשי עבור כל אדם שגדל בארץ, אפילו אם הוא לא חווה את השואה. 'השמדת עם' זהו מושג ממשי..."

יותר מכול שימשה מלחמת יום הכיפורים בתפקיד של יוצרת תודעה. מלחמה זו הבהירה לדור שלם של ישראלים גם את מגבלות הכוח הצבאי שבו תלו את התשובה לשואה, וגם את מידת השבריריות של קיומם הלאומי. חורבן הבית כאסון קיומי "כמו בשואה" הפך לברור מאליו ונהיר למרבית הישראלים.

(מעובד על פי ח' יבלונקה, 'תודעת השואה בעשור השלישי: מ"שם" ל"כאן ועכשיו"', בתוך צ' צמרת וח' יבלונקה [עורכים],

העשור השלישי, יד יצחק בן צבי, 2008, עמ' 364-367)

א. – הציגו את ההבדל בין היחס לשואה בשנים שמייד לאחריה ובין היחס לשואה בעשור השלישי למדינה. בססו את תשובתכם על כל אחד מן הקטעים.

– לדברי החוקרת שדבריה מובאים בקטע ב, המלחמות שהתרחשו בעשור השלישי למדינה הביאו לשינוי ביחס לשואה. בחרו במלחמה שלמדתם עליה – מלחמת ששת הימים או מלחמת יום הכיפורים – והסבירו כיצד אפשר לבסס את הטענה הזו באמצעות עובדה היסטורית אחת שאינה מוזכרת בקטע ושקשורה למלחמה שלמדתם עליה. (17 נקודות)

ב. – נסחו שאלה המבטאת חשיבה היסטורית, שחשוב לדעתכם לשאול בעקבות קריאת אחד מן הקטעים או שניהם כדי ללמוד על נושא היחס של החברה הישראלית לשואה. שימו לב: אין לכתוב שאלה שיש לה תשובה באחד מן הקטעים או שאלה שכתובה בשאלון זה או בספר הלימוד.

– הסבירו כיצד השאלה שניסחתם יכולה לתרום ללימוד נושא היחס של החברה הישראלית לשואה. בססו את הסברכם על אחד ממאפייני החשיבה ההיסטורית שלמדתם עליהם. (16 $\frac{1}{3}$ נקודות)

6. העלייה הגדולה ויהודי ארצות האסלאם

לפניכם קטע ממאמר העוסק במדיניות העלייה המבוקרת מאת החוקר ד"ר אבי פיקאר. קראו את הקטע וענו על השאלות שאחריו.

את הדיון בשאלת יחסו של הממסד הקולט כלפי העולים מארצות האסלאם אפשר לחלק לשלוש גישות מרכזיות: האחת, גישת 'הזדון', טוענת כי המצוקות והפערים הקיימים בחברה הם חלק מקשר מתוכנן שנועד למקם את המזרחים ברבדים הנמוכים של החברה הישראלית. על פי גישה זו, הוותיקים כלל לא רצו בעולים המזרחים, והבאתם ארצה נבעה מן הצורך בידיים עובדות ולוחמות. גישה הפוכה טוענת שתהליכי הקליטה נוהלו באופן ניטרלי וחסר פניות עדתיות. לפי גישה זו, יוצאי אירופה ויוצאי ארצות האסלאם זכו ליחס שוויוני לחלוטין בתהליכי קליטתם. גישה שלישית אינה רואה בתהליך הקליטה תהליך שמקורו בכוונת זדון, אך היא מודעת לכך שבמהלך הקליטה נעשו טעויות ונוצרו אפליות מסיבות של ריחוק מנטלי וניכור...

מאמרי זה על העלייה הסלקטיבית* תומך בגישה השלישית. מסקנתו היא שמדיניות העלייה הסלקטיבית לא נבעה מכוונת זדון; קנוניה מתוכננת שכוונתה לנצל את העולים או למנוע את עלייתם של יהודי תוניסיה ומרוקו - לא הייתה. ואולם, ניסיון להתאים את יהודי צפון אפריקה לחברה החדשה באמצעות העדפת הנוער, תוך כדי ניתוק העולים הצעירים ממורשתם ומתרבותם... ניסיון כזה, ככל הנראה, אכן נעשה... יש לציין כי אף שקובעי המדיניות ופעילי העלייה והקליטה התייחסו לעולים בפטרונות** רבה, הרי רובם חשו סולידריות [הזדהות] יהודית והיו נכונים להקריב ממרצם ומרווחתם למען יהודי צפון אפריקה.

(מעובד על פי א' פיקאר, 'ראשיתה של העלייה הסלקטיבית בשנות החמישים', **עיונים בתקומת ישראל**, 9 [1999], עמ' 392-393)

* "העלייה המבוקרת"

** התנשאות, תחושת עליונות

א. – על פי הקטע, הציגו את שלוש הגישות בעניין יחס הממסד לעולים מארצות האסלאם.

– הסבירו את הקשר בין אחת מן הגישות האלה לבין מדיניות כור ההיתוך שהייתה נהוגה במדינת ישראל בשנותיה הראשונות.

בססו את תשובתכם על שתי עובדות היסטוריות שאינן מוזכרות בקטע.

(17 נקודות)

ב. יש הטוענים כי מדיניות העלייה המבוקרת הייתה הכרחית בזמן העלייה הגדולה, ואילו אחרים טוענים שמדיניות זו הייתה שגויה והיה אסור לנקוט אותה.

הביעו את דעתכם בעניין זה. בססו את תשובתכם על עובדה היסטורית אחת שקשורה לקליטת העלייה הגדולה או למצב היהודים בארצות האסלאם. ($16\frac{1}{3}$ נקודות)

7. המעבר מחברת כור היתוך לחברה רב־תרבותית

הקטע שלפניכם עוסק במעמד של המוזיקה המזרחית בישראל בשנים 1978–1988. קראו את הקטע וענו על השאלות שאחריו.

תעשיית הזמר המזרחי החלה עם הגל המכונה "מוזיקת הקסטות" [קלטות]... בשנות השמונים, בעקבות הצריכה המרובה של קלטות ותפוצתן הרחבה בקרב הציבור הרחב, נהפכה הנוכחות של המוזיקה המזרחית לתופעה שלא היה אפשר עוד להתעלם ממנה במוזיקה הפופולרית הישראלית. החל לחץ ציבורי על אמצעי התקשורת הרשמיים להשמיע את המוזיקה המזרחית, שעד אז לא שודרה בהם. אחת התוצאות של לחץ זה הייתה הפקת פסטיבל שיוחד לזמר המזרחי במקביל ל"פסטיבל הזמר והפזמון" הממלכתי. הפסטיבל, שהופק על ידי רשות השידור החל משנת 1971, נתן למוזיקה המזרחית חותמת של ממלכתיות ובאמצעותו התפרסמו כמה להיטים ובראשם "הפרח בגני". להיט זה העלה לתודעה הישראלית את האומן שנחשב עד היום לגדול המבצעים של המוזיקה המזרחית הישראלית - זוהר ארגוב, אשר תרם תרומה משמעותית לכך שהמוזיקה המזרחית פילסה דרכה למרכז הבמה המוזיקלית הישראלית...

המוזיקה בעשור הרביעי מבטאת את השינויים החברתיים והפוליטיים שחלו בארץ לאחר מלחמת יום הכיפורים ולאחר המהפך הפוליטי עם ניצחון הליכוד בבחירות בשנת 1977. בעקבות המלחמה חל פיחות בדמותו של ה"צבר" וירד מעמדם של "שירי ארץ־ישראל" המזוהים עם דמותו. עם ניצחון הליכוד והתמורות החברתיות שבאו בעקבותיו, ובהן עליית נושא הקיפוח העדתי על סדר היום, ירדה גם אידאולוגיית כור ההיתוך מגדולתה. לאחר מחאות חוזרות ונשנות של הזמרים המזרחים החלה גם המוזיקה המזרחית לפלס את דרכה לתוך הסצנה המוזיקלית הישראלית. החלה להיווצר מוזיקה ישראלית שיש בה מן המזרח ומן המערב, ממורשת ההורים שהביאו בני העולים יחד עם המוזיקה שנוצרה בארץ ועם השפעות ממוזיקת העולם - קיבוץ גלויות אמיתי, פורה ומעשיר.

(מעובד על פי ט' אלירם, 'העשור הרביעי במוזיקה', בתוך י' ויץ וצ' צמרת [עורכים], **העשור הרביעי**, יד יצחק בן צבי, 2016, עמ' 472–476)

- א. – על פי הקטע, הסבירו שתי סיבות לשינוי שחל במעמד של המוזיקה המזרחית בישראל.
- כדי להבין סוגיה היסטורית יש להכיר ולהבין את הקשרה הרחב. הסבירו כיצד אפשר לבסס טענה זו באמצעות דבריה של הכותבת בקטע. בססו את תשובתכם על הקטע ועל עובדה היסטורית אחת שאינה מוזכרת בו.
- (17 נקודות)

- ב. יש הטוענים שגם גישת כור ההיתוך וגם המעבר לגישה הרב־תרבותית היו נכונים לשעתם.
- הביעו את דעתכם: האם אתם מסכימים עם טענה זו? בססו את תשובתכם על שתי עובדות היסטוריות שאינן מוזכרות בקטע. (16 $\frac{1}{3}$ נקודות)

בהצלחה!

נספח א לשאלה 2 – רשימה

השמות שנקבעו ע"י ועד הלשון העברית

I. תבשילים

ר ש י מ ה א. 1)

Mohntaschen, — חמון-מאשען	אזני חמון
vermicelles, Nudeln — לוקשען	אמריה (אמריזיה)
Beefsteaks, — — ביפטעקס	אומצה
oeuf à la coque, loses Ei	ביצה מגולגלת
oeuf dur, hartes Ei — —	ביצה שלוקה
pain D'épice, Lebkuchen —	* דובשן
מייגלעך.	o דובשניות
Grème, Sahne — — סמעטענע.	o זברה
מרק ירק חמוץ (בארשט)	o חמין (חמיצה)
Pudding מייגאכץ	* חביצה
Schollnt משולגט	* חמין
Omelette, Eierkuchen, פאן-קוכען	o חביחה
רקיקמקפל (מלאגבינה, פירות או ממתיקים)	o כיסן
קניידלאך (כדורי בצק או בשר מבושלים)	o כופתה (כופתות)
Boulette, klösse	
בייגעל	* כעד
Kompott	o לפד (לפדים)
צימעס	o לפיתה
קרעפלדך	לביבות
(תבשיל או כל מאכל העשוי ללפד בו	* לפתן
את הפת) Zukost	
פראקעס, הויליבצעס (עלי ירק ממולאים	o מליאים
בשר, ארז וכדומה).	
הבשר או הארז שממלאים בהם.	o מלוא
קאשע (מקפת גריסין, מקפת ארז וכדו')	* מקפה
Nockerl האלקעס, טריפלעך,	o נטיפים
Molke (מי חלב, אחרי החמיצו)	* נסיוב
לאטקעס	* סופגנית
קוכען	o ענה
מונעלאך (רקיקים קטנים העשויים מגרגירי	o פרינים
פרג מטוננים ברבש)	

1) ברשימה זו נקבעו המלים, שקצתן ישנות, ושהועד קבע את צורתן ושמושן, וקצתן מלים מחודשות נחוגות כבר וחשכים עליהם הועד כמו שהם או בקצת שנוי, וקצתם מחודשות ע"י חברי הועד בעצמו או ע"י הצעת אחרים.

הסמנים שבצד המלים מראים מקור מוצא המלים: * תלמוד ומדרשים, † מהספרות שאחרי התלמוד, o מחודשה.

בהיות שמספר המלים ברשימה זו לא גדול—סדר אותן הועד לע"ע עפ"י אלפא-ביתא וכאשר תתבנית הרשימות ידפיסן הועד במחברת מיוחדת ויסדרן עפ"י ה"מערכות".

הועד השתדל, עד כמה שהיה נחוץ, לבאר את המלים בעברית או להרגמן לשפות זרות.

עוד יבוא

נספח ב לשאלה 4 – קריקטורה

(א' נבון, 'דוד וגלית', אני בן עשר, דבר, 1958)

נספח ג לשאלה 4 – תצלום

(פ' צ'סניק, 'מחסום בירושלים, מלחמת העצמאות', אתר הבית לצילום של מוזיאון ארץ ישראל, באדיבות ארכיון צה"ל)